

*М.Є. БЛУДИЛІНА,
асистент
(Академія адвокатури України)*

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ НА СТАДІЇ ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

На стадії порушення кримінальної справи не завжди можливо та не обов'язково встановити всі ознаки складу злочину для прийняття рішення про порушення кримінальної справи або про відмову в порушенні кримінальної справи. На наступних стадіях кримінального процесу може повністю або частково змінюватись кваліфікація діяння. Пропоную розглянути питання юридичного аналізу об'єктивної сторони складу злочину на стадії порушення кримінальної справи оскільки у строк встановлений для перевірки заяв та повідомлень про злочини, уповноважені особи повинні з'ясувати якомога більше інформації для прийняття правильного рішення по існуючій інформації. У постанові про порушення кримінальної справи обов'язково вказується стаття КК України, за ознаками якої порушується справа [1].

В науці кримінального права України, об'єктивна сторона злочину — це зовнішня сторона діяння, яка виражається у вчиненні передбаченого законом діяння (дії чи бездіяльності), що заподіює чи створює загрозу заподіяння шкоди об'єкту злочину — суспільним відносинам на які посягає злочин, завдаючи їм певної шкоди, і які поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність (структурні елементи суспільних відносин — суб'єкти відносин, предмети з приводу яких існують відносини, зміст відносин) [2, 78; 3, 25].

Отже, об'єктивну сторону складає дія або бездіяльність, яку характеризують об'єктивно виражені обставини злочину такі як: місце, час, засіб, шкідливі на-

слідки, причинний зв'язок між діянням та шкідливими наслідками [4, 65].

На мою думку, з'ясування об'єктивної сторони складу злочину має не обов'язкове значення на першій стадії кримінального процесу, проте як і при виявленні суб'єктивної сторони злочину, уповноважені особи повинні приділяти особливу увагу, обставинам, що мають значення для виявлення ознак об'єктивної сторони.

А.П. Рижаків прийшов до висновку, що кримінальна справа порушується, зазвичай, при наявності достатніх даних про об'єктивну сторону складу злочину [5, 60].

Статті 36—43 КК України також передбачені обставини, що виключають злочинність діяння [6], до них належать:

- необхідна оборона. Це дії, які вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони, яке тягне за собою відповідальність за ст. 118 та 124 КК України;
- уявна оборона. Це дії, пов'язані з заподіянням шкоди за таких обставин, коли реально суспільно небезпечного діяння не було й особа неправильно оцінюючи дії потерпі-

- лого, лише помилково припускала наявність такого посягання. Уявна оборона виключає кримінальну відповідальність лише в тому випадку, коли обставини, що склались, давали особі достатні підстави вважати, що мало місце реальне посягання, і вона не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення;
- крайня необхідність. Не вважається злочином заподіяння шкоди праву охоронюваним інтересам у стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує особі чи охоронюваним законом правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам або інтересам, якщо ця небезпека в даній обстановці не можна було усунути іншими засобами і якщо при цьому не було допущено перевищення меж крайньої необхідності. Таким перевищенням вважається умисне заподіяння шкоди праву охоронюваним інтересам, якщо така шкода є більш значною, ніж відвернена шкода. Проте, якщо внаслідок сильного душевного хвилювання, викликаного суспільною небезпекою, що загрозувала, вона не могла оцінити відповідність заподіяної шкоди цій безпеці, така особа не підлягає кримінальній відповідальності;
  - затримання особи, яка вчинила злочин. В такому випадку не визнаються злочинами дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і доставлення її відповідним органам влади, якщо при цьому не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання такої особи (тобто умисне заподіяння тяжкої шкоди особі, що вчинила злочин, якщо ця шкода явно не відповідає небезпечності посягання або обставинці затримання злочинця);
  - фізичний або психічний примус, внаслідок якого особа не могла керувати своїми вчинками;
  - виконання законного наказу або розпорядження. Так, наказ або розпорядження визнається законним, якщо вони віддані відповідною особою в належному порядку та в межах її повноважень і за змістом не суперечать чинному законодавству та не пов'язані з порушенням конституційних прав та свобод людини та громадянина. Також, не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка відмовилась виконувати явно злочинний наказ або розпорядження;
  - дія в стані ризику та виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Ризик визнається виправданим, якщо мети, що була поставлена, не можна було досягти в даній обстановці дією або бездіяльністю не пов'язаною з ризиком, а також в тому випадку, коли особа, яка допустила ризик, обґрунтовано розраховувала, що здійснені нею заходи є достатніми для відвернення шкоди, правоохоронним інтересам.
- Вважаю, що уповноважені розслідувати кримінальні справи державні органи, повинні досліджувати всі перераховані вище обставини детально та неупереджено, ставитись з особливою зосередженістю для з'ясування підстав, що виключають кримінальну відповідальність, оскільки різниця між злочином та подією, що не є злочином іноді може бути зовсім невеликою та кожний, з першого погляду, незначний факт чи несуттєва обставина може вирішити подальший статус учасника кримінального процесу.
- Не можна не погодитись з думкою В.С. Зеленецького з приводу функцій посадо-

вих осіб на стадії порушення кримінальної справи. Так, автор зазначає, що оскільки всі органи та посадові особи, яка проводять досудовий кримінальний процес зорієнтовані на досягнення одних й тих самих цілей, то всі вони роблять вклад в їх реальне досягнення, а самі цілі виконують по відношенню до них специфічну програмну функцію [7, 45].

Для кримінального процесу України характерним є те, що закон наперед не визначає сили і значення доказів. Навпаки, сила, значення і достовірність того чи іншого доказу визначається щоразу тією особою чи органом, які здійснюють кримінальне провадження по справі.

Правильна оцінка доказів, що мають відношення до з'ясування наявності або відсутності в діянні ознак складу злочину, зокрема його об'єктивної сторони, залежить від суб'єктивного ставлення суб'єкта доказування.

Список використаної літератури:

1. Науково-практичний коментар до КПК України / за заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка. — 2008.

2. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, О.О. Дуров [та ін.]; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. — вид. 4-ге, переробл. та допов. — К.: Атіка, 2008

3. *Рыжаков А.П.* Есть ли уголовный процесс до «его начала» и когда же он завершен окончательно? / А.П. Рыжаков // Практическое законоискусство. — Ставрополь, 2009. — № 1.

4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [за ред. С.С. Яценка]. — К.: А.С.К., 2002.

5. *Зеленецький В.С.* Возбуждение уголовного дела / В.С. Зеленецкий. — Харьков, 1998. — 340 с.

6. *Кузнєцова Н.Ф.* Проблемы квалификации преступлений: лекции по спецкурсу «Основы квалификации преступлений» / Н.Ф. Кузнєцова; науч. ред. и предисл. В.Н. Кудрявцева. — М.: Городец, 2007.

7. *Навроцький В.О.* Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / В.О. Навроцький. — К.: Атіка, 1999.